

один одного. В межах цього середовища навчання з використанням мультимедійних ресурсів і мультимедійних сайтів Інтернету має здійснюватися поетапно шляхом застосування трьох модифікацій прийомів, що входять до складу дидактичного методу мультимедіа-візуалізації.

Основними напрямками продовження дослідження є розробка інтерактивних мультимедіа-курсів на базі інтернет-платформ.

Література

1. Максименко С.Д. Загальна психологія : навч. посібник // С.Д. Максименко, В.О. Соловієнко. – К. : МАУП, 2000. – 256 с.
2. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров // Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева, А.Е. Петров ; [под ред. Е.С. Полат]. – М. : Академия, 2000. – 272 с.
3. Федотова Е.Л. Формирование готовности студентов к использованию информационно-компьютерных технологий в профессиональной деятельности : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08. // Е.Л. Федотова. – М., 2007. – 230 с.
4. Шаравин В.В. Применение сетевых учебно-методических комплексов в условиях профессиональной подготовки специалистов в вузе : дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / В.В. Шаравин. – Ставрополь, 2005. – 144 с.

НАУМОВА І.І.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ Й ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Серед об'єктивних тенденцій світового розвитку – динамізм і глибокі зміни у сфері структурування ринку праці. Як наслідок – зростання невизначеності у молодих фахівців, що вимагає перебудови професійної освіти таким чином, щоб вона могла захистити своїх випускників від неминучих соціальних, технологічних, професійних і ринкових “пасток”. У зв'язку з цим кардинально змінюються вимоги до випускника й системи вищої професійної освіти.

Головна життєва роль, яку повинен освоїти студент професійної школи, – “особистість, що реалізувалася” (В. Пилиповський, Б. Гершунський, М. Тутушкіна, А. Реан й ін.); тобто людина, яка відрізняється добре розвиненим усвідомленням своїх здібностей і потреб, послідовно використовує ці знання для вибору альтернатив, що дає можливість майбутнім фахівцям жити здоровим, продуктивним і наповненим самоздійсненням життям. Ця роль охоплює фізичні, розумові й емоційні аспекти життєдіяльності, що забезпечують основу для особистої самореалізації.

З огляду на те, що процеси самопізнання й саморозвитку спираються на усвідомлення й внутрішнє прийняття ідентичності як процесу ототожнення суб'єкта з іншими людьми, їхнє стимулювання в сучасних умовах утруднено рядом причин.

Проблема становлення ідентичності в процесі особистісного й професійного розвитку і її вплив на якість життя майбутнього фахівця розгля-

дається в декількох аспектах. У психології поняття “особистісна ідентичність” пов’язана з проблемою свободи вибору й самовираження (К. Хорні, І. Антонова та ін.) і проблемою формування “Я-концепції” особистості (Е. Еріксон, З. Фрейд, Р. Бернс та ін.).

Термін “професійна ідентичність” вживається порівняно недавно у зв’язку із проблемою професійного самовизначення й розвитку, становлення професійної самосвідомості, що знайшло відображення в працях М. Битянової, Р. Грановської, Є. Єфремова та ін.

Особливий інтерес становить аспект професійно-педагогічної підготовки студентів: були вивчені не тільки праці, присвячені процесу формування особистості вчителя й аналізу якості підготовки педагогічних кадрів (Л. Виготський, С. Рубінштейн й ін.), а й питання стимулювання продовження освіти, підвищення кваліфікації, максимальної самореалізації в обраній сфері професійної діяльності, розглянуті в дослідженнях Н. Алішевої, С. Батишева та ін.

У працях Е. Еріксона, Б. Ананьєва, А. Реана студентство характеризується як особлива соціально-психологічна й вікова категорія, якій притаманне формування центральної форми егоідентичності, що визначає якість подальшого життя людини.

Разом з тим аналіз психолого-педагогічної літератури, незважаючи на різнобічне охоплення проблеми, показує, що питанню становлення професійної й особистісної ідентичності студента – майбутнього педагога належної уваги не приділялося.

Теоретичний аналіз виявив низький рівень усвідомлення студентами своїх можливостей, здібностей особистості, неадекватну структуру мотивів студентів у процесі навчально-професійної діяльності, недостатню готовність педагогічних колективів до вирішення проблеми становлення професійної й особистісної ідентичності студентів.

Резюмуючи сказане, можна констатувати, що одним з найбільш важливих завдань педагогічної діяльності є створення умов для процесу ідентифікації студентів ВНЗ, що складається із двох взаємозалежних і взаємозумовлених напрямів: становлення особистісної й професійної ідентичності, тобто створення умов для власної позитивної реальної ідентифікації студентів, і формування в них переконання в необхідності створення подібних умов для інших осіб, озброєння їх відповідними принципами, засобами й способами діяльності.

Аналіз літератури дав змогу виділити низку суперечностей:

- між сутнісною потребою людини в тотожності, цілісності, тобто ідентичності, й відсутністю необхідних умов (на рівні держави, системи освіти, конкретної освітньої установи), що забезпечують повноцінне здійснення процесу ідентифікації;

- між необхідністю життєвого самовизначення на основі індивідуального самосприйняття й деперсоналізацією (самостереотипізацією) в ході соціальної й особистісної ідентифікації;

– між усвідомленням необхідності ідентифікації з професією (здійснення життєво важливого вибору) та відсутністю відповідних рефлексивних навичок (самопостереження, самоаналізу) в студентів;

На сьогодні об'єктивно сформована соціально-економічна потреба у випереджальному, пріоритетному розвитку професійної освіти, центральною ланкою якої повинна стати інноваційна діяльність ВНЗ.

Необхідність формування ідентичності на особистісному й професійному рівні зумовлена серйозними внутрішньополітичними й соціально-економічними змінами.

У зв'язку із втратою національної ідентичності, відчувається потреба у вихованні в молодого покоління патріотичних почуттів, активної життєвої позиції.

Розвиток ринкових відносин, технологізація й інформатизація виробництва вимагають від випускника ВНЗ адаптивності, мобільності, творчості у вирішенні професійних завдань.

Реальним шляхом вирішення цієї проблеми є створення в освітній установі ефективних педагогічних умов становлення професійної й особистісної ідентичності студентів на основі прогресивних філософських, психологічних і педагогічних ідей, принципів і технологічних підходів. Це ідеї гуманізації сучасної освіти, системного підходу до організації й аналізу професійної підготовки, цілісності особистості й педагогічного простору.

Цілеспрямований вплив на ідентифікаційні процеси студентів передбачає визначення специфічних педагогічних умов, створення яких сприяло б максимально ефективному становленню професійної й особистісної ідентичності майбутніх учителів на етапі здобуття ними професійної освіти.

Обґрунтовано такі педагогічні умови, при цілісній реалізації яких зростає ефективність формування професійної й особистісної ідентичності студентів:

– стимулювання мотивації самопізнання й саморозвитку студентів і викладачів, що визначає їхню готовність до професійно-педагогічної діяльності на основі зміни особистісних установок;

– вибір оптимального стилю діяльності й спілкування, що потребує розвитку рефлексивних умінь і навичок у викладачів і студентів і реалізацію певної системи цінностей у процесі їхньої взаємодії;

– посилення виховної й розвивальної функцій навчання на основі відновлення змісту освіти, модернізації технологій і методів навчання, удосконалювання науково-методичного оснащення навчального процесу;

– створення позитивного мікросоціального середовища, що передбачає організацію цілеспрямованої діяльності щодо формування колективів груп;

– персоналізація взаємодії в педагогічному процесі.

Орієнтація на посилення мотиваційного аспекту в діяльності викладача й студента є насущною освітньою потребою й базовою умовою становлення професійної й особистісної ідентичності.

Стимулювання мотивації самопізнання й саморозвитку дає змогу стабілізувати самовідношення, подолати інертність у навчальній і профе-

сійній діяльності. Реалізація цієї умови безпосередньо пов'язана з вищепереліченими умовами, що спрямовані на актуалізацію ціннісно-сенсової сфери особистості й розвиток рефлексивних здібностей.

Реалізація названих умов стосується всіх елементів освітнього середовища, таких як: предметно-просторове й соціально-поведінкове оточення, психолого-дидактичний й інформаційний зміст, які акумулюються в процесі колективної або індивідуальної взаємодії. Створення позитивного мікросоціального середовища у зв'язку із цим вимагає цілеспрямованої діяльності щодо формування колективів груп і гармонізації в них міжособистісних відносин, персоналізації педагогічних впливів у межах роботи предметних гуртків, клубних об'єднань, керівництва науково-дослідною й самостійною роботою студентів, організації системи студентського самоврядування.

На основі теоретичного аналізу проблеми був виявлений низький рівень усвідомлення студентами своїх можливостей, здібностей, особливостей особистості, неадекватна структура мотивів навчально-професійної діяльності.

Можна зробити висновок, що у ВНЗ має бути створений розвивальний простір, що здатний забезпечити неперервний професійний саморозвиток людини.

Формування освітнього простору здійснювалося на основі системного підходу, принципів цілепокладання, інтеграції й диференціації, модульності й проблемності.

Аналіз сформованості окремих ознак професійної й особистісної ідентичності студентів показав важливість підготовчо-адаптивного етапу в організації дослідно-експериментальної роботи, успішність здійснення якого визначалася ступенем готовності викладачів і студентів до самовдосконалення й особистісного зростання й була запорукою ефективності реалізації завдання в цілому.

Результати аналізу проблеми дають зробити **висновки**, що стратегічне завдання професійної освіти полягає в розвитку особистості, що навчається, у самозміні, самотворенні, це все можливо за умови суб'єктного ставлення до діяльності на основі процесу ідентифікації.

Основою професійного й особистісного розвитку, не віддільного один від одного, є принцип саморозвитку, що визначає здатність особистості перетворювати власне життя в предмет практичного перетворення. Результатом цього процесу повинна стати вища форма життєдіяльності особистості – творча самореалізація, що неможлива без реального знання своїх можливостей і позитивного ставлення до себе.

Література

1. Белопольская Н.Л. Половозрастная идентификация. Методика исследования детского самосознания / Н.Л. Белопольская. – Вып. 2. – М., 1995.
2. Ермолаева Е.П. Преобразующие и идентификационные аспекты профессионализма / Е.П. Ермолаева // Психологический журнал. – Т. 19. – № 4. – 1998. – С. 80–87.
3. Ємельянов Ю.Н. Соціально-психологічне проектування в педагогіці / Ю.Н. Ємельянов // Питання психології. – 1988. – № 1. – С. 26–33.
4. Шнейдер Л.Б. Професійна ідентичність: теорія, експеримент, тренінг : навчальний посібник / Л.Б. Шнейдер. – М. ; Воронеж, 2004. – С. 354–366.